

Başlık	: Bulaş Sözcüğü Üzerine
Yazar	: Öğr. Gör. Neşe Aksakal Duman - Işık Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü
Seri Başlığı	: Covid-19 Pandemisi Yazı Serisi
Yayın Tarihi	: 20 Mayıs 2020

Bulaş sözcüğü, Koronavirüs (COVID-19) hastalığının tümsalgın (pandemi) ilan edilmesinden sonra televizyonlarda ve sosyal medyada sıkça duyulmaya başlandı. Bu kullanım sürecinde bulaş terimini yeni türetilen bir sözcük olarak algılayanlar olduğu gibi bulaş'ın "bulaşma" sözcüğü ile karıştırıldığını düşünenler de oldu.

Terimler bir bilim, teknoloji, sanat dalına ait olan, o dalda özel açıklaması yapılagelen kavram adlarıdır ve güncel dilin dışına çıkıldığı için kazandıkları yeni anlamlarla değerlendirilmelidirler. Terim tarihi türetildiklerinde yadırganmış nice terimlerle doldur. Bilgisayar teriminin isim babası Prof. Dr. Aydın Köksal başlangıçta "bilgisayar" sözcüğünün alaysandığından söz etmekte, bu makinenin bilgiyi saymadığını, sözcüğün yanlış türetildiğini söyleyenler çıktığından dem vurmaktadır. Aynı şekilde Köksal; "işletmen", "yazıcı", "bellek" gibi terimlere de karşı çıkanlar olduğunu aktarır. Zamanla bu kaygılar ortadan kalkmış artık bu terimler yerine oturmuş, günümüzde de sıkça kullanılır olmuşlardır.

Bulaş; bula(mak) eyleminden gelen, türemiş yapıda bir sözcüktür ve tıp terimi olarak kullanılmaktadır. Bulaş ve "bulaşma" farklı anlamlardaki sözcüklerdir. TDK Güncel Türkçe Sözlük'te "bulaşmak" sözcüğünün başat (ilk, temel) anlamı, "kirlenmek" olarak açıklanmaktadır. Sözcüğün yan anlamları arasında "sürülmek" anlamı olduğu gibi "hastalık geçmek, sirayet etmek" anlamı da bulunmakta ve sözlükte "Çocuğa suççeği bulaşmış." örneği verilmektedir. Burada gördüğümüz gibi "bulaşma", bulaşmak eyleminin başat ve yan anlamlarını taşımaktadır. Bulaş ise bulaşma işi gerçekleştikten sonraki hastalık haline karşı gelmektedir. O halde bulaş sözcüğü, enfeksiyon karşılığı olarak öngörülmüştür.

Deniz Karakurt'un Türk kökenli dillerin halk ağızlarındaki sözcüklerini derleyerek ortaya çıkardığı Aktarma Sözlüğü'nde bulaş sözcüğünün karşılığında "enfeksiyon" yazmaktadır. Bu çalışma bize hem terimin halk dilinde var olduğunu hem de bulaşma anlamını taşımadığını göstermektedir.

Prof. Dr. Süreyya Ülker, 'Hekimlik Terimleri Kılavuzu' ile 'Fiziksel Kimya Terimleri Sözlüğü Üzerinde Eleştiriler Öneriler Denemesi' adlı makalesinde bulaş terimini Prof. Dr. Sabahattin Payzın'ın ilk kez 1974 yılında basılan Bağışıklık Bilimi adlı kitabında kullandığı bilgisini vermektedir. Ülker, "kontagyon" teriminin herhangi bir hastalık etkeninin, herhangi bir yerden ya da herhangi bir kişiden başka bir kişiye geçmesini tanımladığını ve "bulaşım" ya da "bulaşma" teriminin bunun karşılığı olması gerektiğini yazmaktadır. Enfeksiyon teriminin ise hastalık etkenlerinin dokuya girmelerini tanımladığını ve bu duruma kısaca "infekt" denildiğini bu yüzden enfeksiyon karşılığının da Payzın'ın kullandığı gibi bulaş terimi olması gerektiğini söylemektedir. Ülker, enfeksiyon (infekt) teriminin bulaşma işinin gerçekleşmesinden sonraki bir durumu ifade ettiğini özellikle vurgular.

Türkçedeki bulaş terimi yapıca türemiştir ve bula – köküne eylemden ad yapan -ş(-iş,-ış,-uş,-üş; -aş,-eş) ekinin gelmesiyle oluşmuştur: Ekin kullanımına dalaş, savaş, tanış, duruş, alış veriş vb. örnekler de verebiliriz.

Bulaş teriminin bu biçim ve anlamıyla kullanım alanları genişlemiştir. "Bulaş riski" biçiminde kullanılınca bu "enfeksiyon riski"ni, "bulaş olasılığı" kullanımında ise "enfeksiyon olasılığı"nı karşılamaktadır. Ayrıca "dezenfeksiyon" sözcüğü karşılığı da "bulaş savma" olarak kullanılmaktadır. Terim kullanıldıkça kullanım alanları genişleyecektir.